

РЕЦЕНЗИЯ

за научната продукция и другите научни дейности на доц. доктор на историческите науки Теодоричка Илиева Готовска–Хенце, участничка в конкурса за академичната длъжност „професор” по научна специалност 2.2. История и археология, специалност „Нова и най-нова обща история“ (История на славянските народи, XIX – XX век), за нуждите на секция „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“, обявен от Институт за исторически изследвания – БАН и публикуван в „Държавен вестник“, бр. 10 от 4 февруари 2022 г.

от проф. д-р Искра Баева, преподавателка по съвременна история в Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски”

Кандидатката за академичната длъжност „професор” доц. дин Теодоричка Готовска–Хенце се представя в конкурса с внушителна изследователска биография, многобройни специализации, участие в научни проекти и с дълъг списък научни публикации.

1. Лични данни за участничката в конкурса

Теодоричка Готовска е родена на 1 май 1958 г. Завършила е специалностите „История” и „Етнология” в СУ „Св. Климент Охридски” през 1982 г. След това тя продължава заниманията си с история като аспирантка (дн. докторантка) в Прага, Чехословакия, във Философски факултет на Карловия университет. След като през 1989 г. защитава своята дисертация на тема „Чехословакия и Малката Антанта 1920-1925 г.” тя започва работа като проучвател в Историческия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски”, а от 1990 г. става научен сътрудник в Института по история към БАН, с което започва нейната академична кариера. Тя преминава през всички научни стъпала, като през 2002 г. става старши научен сътрудник, длъжност, която през 2013 г. е приравнена на „доцент”. През 2020 г. защитава нова дисертация на тема „Българите в чешко-руския книжовен обмен (30-те – 60-те години на XIX век)”, в резултат на което ѝ е присъдена най-високата научна степен „доктор на науките”.

2. Научно-изследователска дейност и публикации

Доц. дин Теодоричка Готовска-Хенце кандидатства в този конкурс за „професор“ за нуждите на секцията „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“ на Института за исторически изследвания, БАН с цялата си научна продукция, разработена и публикувана след хабилитирането ѝ през 2002 г.

Научните ѝ изследвания са многобройни и разностранни, тъй като обхващат много голям хронологичен отрязък от историята – повече от два века, както и много различни проблеми, свързани с политическото развитие, с утвърждаването на модерното образование и наука, с културата и с еволюцията на различни идеологии. Ще започна представянето на научната продукция с общите научно-изследователските интереси на доц. дин Т. Готовска-Хенце. Те могат да се формулират по следния начин: историята на Централна Европа през XIX–XX в.; отношенията между българи и чехи, както и между техните държави в контекста на международните отношения, българо-чешките културни и политически отношения; националните движения в Централна Европа и на Балканите; историята на славистиката.

Широките интереси на доц. дин Т. Готовска-Хенце намират реализация в нейните многобройни публикации, които още в началото на научната ѝ кариера се простират от историята на чешките земи през XIX в. до разпадането на Чехословакия и създаването на двете държави Чехия и Словакия на 1 януари 1993 г. До хабилитирането си през 2002 г. тя успява да публикува 16 статии в България и 8 в чужбина, главно в Чехия, по тази, предимно чешко:чехословашка проблематика, както и две книги – първата е посветена на създаването на Чехословашката република върху руините на Хабсбургската империя, а втората – на първия период от историята на Чехословашката социалистическа република в края на Втората световна война до трагичния край не само за Чехословакия, но и за целия Източен блок „Пражка пролет“ от 1968 г.

Публикациите на доц. дин Теодоричка Готовска-Хенце след хабилитацията ѝ през 2002 г. трасират нейния научен път до настоящия конкурс, затова чрез оценката им могат да се преценят нейните качества за заемането на най-висшата академична длъжност. През тези години доц. дин Т. Готовска-Хенце е публикувала 44 статии и студии в България, 12 в чужбина, както и две монографии. Макар че тя не ги е посочила в този конкурс, струва ми се, че те трябва да бъдат представени, защото показват зрелостта на един историк, дали е готов да получи академичната длъжност „професор“. Затова ще започна с основните теми на тези нейни публикации.

На първо място бих поставила трайния интерес на доц. дин. Т. Готовска-Хенце към геополитиката, макар и погледната от различна историческа дистанция. Резултат от разбирането ѝ за съдбата на неголемите европейски държави, изправени пред големите геополитически предизвикателства, са публикациите ѝ, свързани с историята на XX в., където са и моите научно-изследователски интереси. В тях тя анализира начина, по който възниква Чехословашката република в резултат от разпадането на Австро-Унгария в края на Първата световна война, драматичната съдба на Чехословакия в междувоенното двадесетилетие и трагичния ѝ край в навечерието на Втората световна война, както и социалистическия период от чехословашката история. С течение на времето обаче задълбочаването в отделни проблеми, както и достъпът до документи насочват интереса ѝ назад във времето, като в публикациите ѝ все по-голямо място заемат процесите през XIX в. и то онези, които създават свързаност между някои източноевропейски народи – става дума за славянската идея, основен носител на която са чешките слависти: учени, писатели, културни дейци, политически дейци. Едновременно с това, както личи от публикациите от последните години, изследванията ѝ я водят и към руските слависти и тяхната връзка с чешките и българските кръгове. Казано по-общо, доц. дин Т. Готовска-Хенце разширява изследователското си поле и във времето, и в пространството. Особено място в тази тенденция заема публикуваният ѝ докторат в монографията „Кирилският код. Славистиката и преоткриването на българите (до 1848 г.)” (2018 г.)

Специално за настоящия конкурс доц. дин Т. Готовска-Хенце е представила осем публикации, в които продължава и разширява традиционната посока на своите изследвания. В тях става дума за връзките между личностите, народите и страните от Източна, Централна и Югоизточна Европа. В тези публикации авторката е демонстрирала своите качества на историк, като е проследила живота и творчеството на известни просветители-хуманисти и техните славистични изследвания свързани с българите в целия период от първата половина на XIX до първите десетилетия на XX век. Между тях е анализът на славистичните връзки на чешкия учен от словашки произход Павел Йозеф Шафарик от 30-те до 60-те години на XIX в., разказът за това как се е зародил интересът на Константин Иречек към българите, интерес, който го довежда в България като министър на просвещението, проследяването на отношението на младочехите като парламентарна сила в Австро-Унгария към българската кауза по

време на Балканската война (първата) в началото на XX в., изследването на дейността на Владимир Сис в България в подкрепа на чешката кауза по време на войните от началото на XX в. Разширяващият се интерес на доц. дин Т. Готовска-Хенце от Централна към Източна Европа (идентифицирана в този период от Руската империя) намира потвърждение в изследването ѝ, посветено на българина Марин Дринов, получил историческо образование в Московския университет, на връзките му с групата на старочехите, както и въвеждането в научен обмен на личността на руския учен Петър Кьопен и проследяването на българо-чешките културни контакти, често с посредничеството на Руската империя. С други думи, тя постъпателно задълбочава своите исторически занимания, което я представя като зрял професионален историк.

Най-важна за настоящия конкурс е монографията, подготвена във времето след като беше удостоена със званието доктор на науките през 2020 г. Става дума за издадената през 2021 г. от Славянския институт в Прага книга „Sounáležností a soudržností k vzájemnému pozná(vá)ní” (Принадлежност и съгласуваност във взаимното (о)познаване). Тя е колективен труд на трима историци: две българки (Т. Готовска-Хенце и Любомила Соленкова) и един чешки (Марцел Черни). Частта на доц. дин Т. Готовска-Хенце в колективната монография е със заглавие „Чешко-българско сътрудничество в областта на образованието и политиката” (Česko-bulharská spolupráce v oblasti vzdělávání a politiky). Тази част надхвърля 100 страници, заема страниците от 424 до 548, има самостоятелна библиография, което означава, че текстът отговаря напълно на изискванията за самостоятелна монография.

Тази последна засега монография на доц. дин Теодоричка Готовска-Хенце е поветена изцяло на епохата на Възраждането, по-специално на развитието на образованието в българските земи под османско владичество, пречупено през помощта, която българите получават от чешките и руските слависти. Благодарение на своите занимания с историята на Централна Европа и Русия, дин Готовска-Хенце съумява да постави Българското възраждане в контекста на еволюцията на три империи – Османската (българските земи), Хабсбургската (чешките земи) и Руската, единствената, в която славянската идея е част от държавната идеология. Нейните текстове по конкретни проблеми, свързани с Възраждането, помагат да се видят и големите различия във функционирането на тези три големи континентални империи, които

олицетворяват трите различни религиозни вярвания: исляма, католицизма и православието.

В отделните части на монографията в сравнителен план са представени проблемите и постиженията на образованието в българските и чешките земи, делото на такива ярки личности от епохата като Васил Априлов, Хр. Г. Данов, Константин Иречек, както и важни за историята на славянството събития като Славянския конгрес в Прага от началото на юни 1848 г., „Пролетта на народите” от 1848-1849 г., връзките на българските просветители с чешките им колеги, ролята на Русия, подпомагането на българите от движението за славянска взаимност, цивилизационната мисия на чехите в българските земи, образованието, което получават българите в чешките земи и т.н. Към монографията е приложена речта на Павел Шафарик на Славянския конгрес, както и текст, посветен на съпротивителната мисия на Владимир Сис в България по време на Първата световна война. Монографията определено има приносен характер за българската историография.

Общото ми впечатление от научните изследвания и публикации на доц. дин Теодоричка Готовска-Хенце е изцяло положително, тъй като те са написани на модерен, образен и четивен език и стил.

3. Други дейности

В научната си кариера доц. дин Т. Готовска-Хенце е преминала през различни специализации и обучения във ФРГ, Чехия, Италия, които са оказали немалко влияние върху разширяващите се хоризонти на нейните познания и интереси.

Независимо че се е посветила на академична кариера в Института за исторически изследвания към БАН, доц. дин Т. Готовска-Хенце не се е задоволила с индивидуалните научни занимания, а е успяла да използва всяка възможност, за да сподели своите знания пред по-широка аудитория. Тя го прави го още през 1995 г. като гост-преподавател в Университета на Юта, САЩ, през 2001 г. във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”, през 2006 и 2012 г. в ЮЗУ „Неофит Рилски”, през 2013, 2014 и 2016 г. в докторантския семинар към ИИИ, а през 2015 г. в Карловия университет, Чехия.

Освен това тя е била говорител и автор на българската редакция на Радио „Прага”, превеждала е от словашки и чешки за Корпуса на мира в България.

Наред с другите си дейности доц дин Готовска-Хенце е член на редакционния съвет на списание „Bulgarian Historical Review” и на Научния съвет на ИИИ към БАН.

4. Участие в научно-изследователски проекти

В хода на научната си кариера доц дин Т. Готовска-Хенце е взела участие като ръководител или като член на научни колективи, осъществили национални и международни научни проекти. Българските научно-изследователски проекти, в които е участвала, са с разнообразни теми, между които са: „Кюстендилският регион и културно-контактните зони на Балканите през XIX и XX в.” (2010-2014); „Българската хуманитаристика в контекста на европейското научно дирене” (2013); „Ежедневието на империите от Средновековието до XX в.” (2018-2020).

Темите на международните научни проекти, в които е участвала доц. дин Т. Готовска-Хенце, показва и ползата от научните проекти, тъй те са ѝ дали възможност да развие своите изследвания в определена посока: развитието на славистиката през XIX в. Ето проблематиката на международните проекти: чешки проект „Чехкини за България и българите през XIX и XX в.” (2010-2011); българо-словашки „Славистиката и българите“ в две части (2011-2016); българо-словашки „Модернизационни процеси в Централна Европа и Югоизточна Европа XIX-XXI в.”, (2012-2014); българо-словашки „Модернизационни проекти в Централна Европа и Югоизточна Европа: теории, социални резултати, международен контекст” (2015-2017); българо-унгарски „Свързани истории: извори за реконструиране на историята в Централна и Югоизточна Европа XVII-XXI в.“ (2016-2018); българо-чешки „Българи и чехи в европейските идейни влияния през XIX–XX в.” (2017-2019); българо-унгарски „Перифериите на империите и националните държави в Централна и Югоизточна Европа XVII – XX в.: власт, институции, общество, адаптация” (2019-2021).

Участието на доц. дин Т. Готовска-Хенце в многобройни национални и международни научни проекти показва нейното умение да работи в български и международни колективи, както и да реализира постигнатия научен продукт в колективни и в индивидуални публикации.

5. Оценка на наукометричните показатели на доц. дин Теодоричка Готовска-Хенце

Научната продукция на доц. дин Теодоричка Готовска-Хенце отговаря на изискванията на НАЦИД, тъй като нейната дейност е оценена на 932, 5 т. или почти двойно над изискванията.

Посочените многобройни и разнообразни дейности на доц. дин Т. Готовска-Хенце, както и цитирането на нейни изследвания (посочени са 31 цитирания) говорят достатъчно ясно за нейната научна разпознаваемост сред българската и международната научна общност.

6. Заключение

Прегледът на мащабната научно-изследователска дейност на доц. дин Теодоричка Готовска-Хенце, задълбочените ѝ занимания с историята на широко разглежданата Източна Европа в забележително дълъг хронологичен период и разнообразните ѝ други дейности, както и личните ми научни контакти с нея ми дават пълното основание да препоръчам доц. дин Теодоричка Готовска-Хенце да бъде избрана на академичната длъжност „професор” по професионално направление 2. 2. История и археология, специалност „Нова и най-нова обща история“ (История на славянските народи, XIX–XX век), за нуждите на секция „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“ на Института за исторически изследвания – БАН.

17 май 2022 г.

проф. д-р Искра Баева